



Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MACIEJE SZPUNARA
přednesené dne 16. června 2016¹

Věc C-174/15

**Vereniging Openbare Bibliotheken
proti
Stichting Leenrecht**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Rechtbank Den Haag (soud v Haagu, Nizozemsko)]

„Autorské právo a práva s ním související — Právo na pronájem a půjčování chráněných děl —
Směrnice 2001/29/ES — Směrnice 2006/115/ES — Elektronické knihy — Veřejné knihovny“

Úvod

1. Knihovna je pradávným výtvoem lidstva. O několik století předchází vynálezu papíru a okamžiku, kdy se objevila kniha tak, jak ji známe dnes. Knihovna se dokázala přizpůsobit vynálezu knihtisku v 15. století, z kterého dokonce vytěžila ve svůj prospěch, a právě knihovně se muselo přizpůsobit autorské právo, které se objevilo v 18. století. Nyní jsme svědky nové revoluce: revoluce digitální. Přežije knihovna i tuto převratnou změnu svého prostředí? Aníž bychom nadsazovali význam projednávané věci, nelze popřít, že je tato věc skutečnou příležitostí napomoci knihovnám v tom, aby nejen přežily, ale i „nabraly nový dech“.

2. Digitální technologie a nástup internetu totiž, jak je všeobecně známo, významně zasáhly do řady činností, včetně oblasti tvorby, zejména literární. Elektronické knihy značně změnily jak ediční činnost, tak zvyky čtenářů, a to je teprve začátek. A i když elektronická kniha nepochybně nemá nahradit knihu tištěnou, u určitých kategorií knih a na některých trzích je objem prodeje elektronických knih na stejné úrovni, či dokonce překračuje objem prodeje tištěných knih, a některé knihy jsou vydávány pouze v elektronické podobě². Někteří čtenáři, a je jich čím dál víc, rovněž dávají před četbou tištěných knih přednost čtečce, ba co víc, nejmladší z nich si nikdy na četbu tištěných knih nenavýkli.

1 — Původní jazyk: francouzština.

2 — Například Jízda na střele (v originálu: *Riding the Bullet*) od Stephena Kinga (Simon & Schuster 2000) nebo Starośé Aksolotla (pokud vím, neexistuje ve francouzském překladu, v angličtině má název: *The Old Axolotl*) od Jaceka Dukaje (Allegro 2015).

3. Pokud se knihovny tomuto vývoji nepřizpůsobí, hrozí jim, že se dostanou na okraj zájmu a přestanou být schopny plnit roli, která jim náležela po tisíciletí – šířit kulturu. O zavedení právního rámce příznivého pro modernizaci fungování knihoven se již nějakou dobu diskutuje jak mezi dotčenými subjekty, tak v právní vědě³. V jádru této debaty je otázka, zda a na jakém právním základě jsou knihovny oprávněny půjčovat elektronické knihy. Projednávaná věc poskytuje Soudnímu dvoru možnost, aby na tuto otázku odpověděl soudním rozhodnutím.

Právní rámec

Unijní právo

Směrnice 2001/29/ES

4. Článek 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti⁴, nadepsaný „Oblast působnosti“, v odstavci 2 písm. b) stanoví:

„S výjimkou případů uvedených v článku 11 [který zakotvuje technické úpravy některých směrnic v oblasti autorského práva] nejsou touto směrnicí dotčeny a nijak ovlivněny stávající předpisy Společenství, týkající se:

[...]

b) práva na pronájem, práva na půjčování a určitých práv v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem.“

5. Článek 2 této směrnice, nadepsaný „Právo na rozmnožování“, v bodě a) stanoví:

„Členské státy stanoví výlučné právo udělit svolení nebo zakázat přímé nebo nepřímé, dočasné nebo trvalé rozmnožování jakýmkoliv prostředky a v jakékoliv formě, vcelku nebo po částech:

a) pro autory v případě jejich děl;“

6. Článek 3 uvedené směrnice, nadepsaný „Právo na sdělování děl veřejnosti a právo na zpřístupnění jiných předmětů ochrany veřejnosti“, v odstavci 1 stanoví:

„Členské státy poskytnou autorům výlučné právo udělit svolení nebo zakázat jakékoliv sdělení jejich děl veřejnosti po drátě nebo bezdrátově včetně zpřístupnění jejich děl veřejnosti takovým způsobem, že každý jednotlivec ze strany veřejnosti má k těmto dílům přístup z místa a v době, které si zvolí.“

3 — Jen příkladmo viz Davies, Ph., „Access v. contract: competing freedoms in the context of copyright limitations and exceptions for libraries“, *European Intellectual Property Review*, 2013/7, s. 402; Dreier, T., „Musées, bibliothèques et archives: de la nécessité d'élargir les exceptions au droit d'auteur“, *Propriétés intellectuelles*, 2012/43, s. 185; Dusollier, S., „A manifesto for an e-lending limitation in copyright“, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2014/5(3); Matulionyte, R., „E-lending and a public lending right: is it really a time for an update?“, *European Intellectual Property Review*, 2016/38(3), s. 132; Siewicz, K., „Propozycja nowelizacji prawa autorskiego w zakresie działalności bibliotek“, *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z prawa własności intelektualnej*, 2013/122, s. 54; Zollinger, A., „Les bibliothèques numériques, ou comment concilier droit à la culture et droit d'auteur“, *La semaine juridique. Entreprise et affaires*, 2007/25, s. 18.

4 — Úř. věst. 2001, L 167, s. 10; Zvl. vyd. 17/01, s. 230.

7. Článek 4 směrnice 2001/29, nadepsaný „Právo na rozšiřování“, stanoví:

„1. Členské státy stanoví pro autory u originálů jejich děl nebo jejich rozmnoženin výlučné právo udělit svolení nebo zakázat jakoukoliv formu veřejného rozšiřování prodejem nebo jiným způsobem.

2. Právo na rozšiřování se u originálu nebo rozmnoženin díla ve Společenství nevyčerpá s výjimkou případu, kdy je první prodej nebo jiný převod vlastnictví takového předmětu ve Společenství uskutečněn nositelem práv nebo s jeho souhlasem.“

8. Článek 5 téže směrnice nadepsaný „Výjimky a omezení“, v odstavci 1 a odstavci 2 písm. c) stanoví:

„1. Dočasné úkony rozmnožení uvedené v článku 2, které jsou krátkodobé nebo příležitostné a tvoří nedílnou a podstatnou část technologického procesu a jejichž výhradním účelem je umožnit:

[...]

b) oprávněné užití

díla nebo jiného předmětu ochrany a které nemají žádný samostatný hospodářský význam, jsou vyloučeny z práva na rozmnožování stanoveného v článku 2.

2. Členské státy mohou stanovit výjimky nebo omezení práva na rozmnožování podle článku 2 v těchto případech:

[...]

c) u zvláštních úkonů rozmnožování uskutečněných veřejně přístupnými knihovnami, vzdělávacími zařízeními nebo muzei nebo archivy, které nesledují přímý ani nepřímý hospodářský nebo komerční prospěch;“

Směrnice 2006/115/ES

9. Článek 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem⁵, nadepsaný „Předmět harmonizace“, stanoví:

„1. V souladu s ustanoveními této kapitoly [kapitola I nadepsaná „Právo na pronájem a půjčování“] stanoví členské státy s výhradou článku 6 právo udělit svolení nebo zakázat pronájem a půjčování původních děl a jejich rozmnoženin chráněných autorským právem, jakož i ostatních předmětů uvedených v čl. 3 odst. 1.

2. Práva uvedená v odstavci 1 se nevyčerpají prodejem ani jakýmkoliv jiným rozšiřováním původních děl nebo jejich rozmnoženin chráněných autorským právem nebo jiných předmětů uvedených v čl. 3 odst. 1.“

10. Článek 2 této směrnice, nadepsaný „Definice“, v odstavci 1 písm. b) stanoví:

Pro účely této směrnice se rozumí:

[...]

5 — Úř. věst. 2006, L 376, s. 28.

b) „půjčováním“ zpřístupňování za účelem užívání na omezenou dobu, které není spojeno s přímým ani nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem, pokud je uskutečňuje veřejně přístupné zařízení;“

11. Článek 3 odst. 1 písm. a) téže směrnice, nadepsaný „Nositelé a předmět práva na pronájem a půjčování“ stanoví:

„Výlučné právo udělit svolení k pronájmu a půjčování anebo pronájem a půjčování zakázat náleží:

a) autorovi, pokud jde o původní dílo a jeho rozmnoženiny;“.

12. Konečně článek 6 téže směrnice, nadepsaný „Výjimka z výlučného práva na veřejné půjčování“ v odstavcích 1 a 3 stanoví:

„1. Členské státy mohou stanovit výjimku z výlučného práva uvedeného v článku 1, pokud jde o veřejné půjčování, za podmínky, že alespoň autoři obdrží odměnu za půjčování. Členské státy mohou stanovit tuto odměnu s ohledem na své kulturně politické cíle.

[...]

3. Členské státy mohou vyjmout určité kategorie zařízení z placení odměny podle odstavců 1 a 2.“

Nizozemské právo

13. Zákon o autorském právu (Auteurswet) upravuje právo na půjčování v čl. 12 odst. 1 bodě 3 a odst. 3. Výjimka pro veřejné půjčování je zakotvena v čl. 15c odst. 1 tohoto zákona.

Skutkový stav v původním řízení, řízení a předběžné otázky

14. Diskuse týkající se půjčování elektronických knih knihovny probíhá v řadě členských států, včetně Nizozemska. Na základě zprávy vypracované na žádost ministerstva pro vzdělávání, kulturu a vědu byl vysloven závěr, že půjčování elektronických knih nespadá pod výlučné právo na půjčování ve smyslu ustanovení, která provádějí směrnici 2006/115 do nizozemského práva. Výjimka podle čl. 6 odst. 1 této směrnice, rovněž provedená do nizozemského práva, se tudíž nemůže vztahovat na půjčování elektronických knih veřejnými knihovny. Vláda vypracovala návrh zákona o knihovnách vycházející z tohoto předpokladu.

15. Vereniging Openbare Bibliotheken, sdružení zastupující veškeré veřejné knihovny v Nizozemsku (dále jen „VOB“), žalobkyně v původním řízení, nicméně tento názor nesdílí. VOB, přesvědčené o tom, že je třeba relevantní ustanovení nizozemského práva použít i na elektronické půjčování, podalo proti Stichting Leenrecht, žalované v původním řízení, nadaci pověřené výběrem odměn za půjčování, které náležejí autorům z titulu výjimky veřejného půjčování, k předkládajícímu soudu žalobu, kterou se v zásadě domáhá určení, že: zaprvé půjčování elektronických knih spadá pod právo na půjčování, zadruhé zpřístupňování elektronických knih na neomezenou dobu je prodejem ve smyslu ustanovení upravujících právo na rozšiřování a zatřetí půjčování elektronických knih veřejnými knihovny za spravedlivou odměnu neporušuje autorská práva.

16. VOB dále uvádí, že se jeho žaloba týká půjčování podle modelu „one copy one user“. Podle tohoto modelu si uživatel stáhne elektronickou knihu, kterou disponuje knihovna, na dobu výpůjčky, během které není elektronická kniha přístupná dalším uživatelům knihovny. Po uplynutí této doby se kniha stává pro dotyčného uživatele automaticky nepoužitelnou a může si ji tedy vypůjčit jiný uživatel. VOB dále uvedla, že si přeje omezit rozsah své žaloby na „romány, povídky, biografie, cestopisy a knihy pro děti a mládež“.

17. Vedlejšími účastníky v původním řízení jsou Stichting Lira, organizace pro kolektivní správu práv zastupující autory literárních děl (dále jen „Lira“), a Stichting Pictoright, organizace pro kolektivní správu práv zastupující autory děl výtvarného umění (dále jen „Pictoright“), přičemž obě vystupují na podporu návrhových žádání VOB, a dále Vereniging Nederlands Uitgeversverbond, sdružení vydavatelů (dále jen „NUV“), které zastává opačný názor.

18. Jelikož má Rechtbank Den Haag (soud v Haagu, Nizozemsko) za to, že odpověď na návrhy VOB závisí na výkladu ustanovení unijního práva, předložil Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Je třeba čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 1 písm. b) a čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115 vykládat v tom smyslu, že ‚půjčování‘ ve smyslu těchto ustanovení zahrnuje také zpřístupňování autorským právem chráněných románů, povídek, biografii, cestopisů a knih pro děti a mládež za účelem užívání, které není spojeno s přímým či nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem, pokud je uskutečňuje veřejně přístupné zařízení

— tak, že rozmnoženina v digitální formě (rozmnoženina A) je uložena na serveru zařízení a uživatel má možnost stažením díla na vlastní počítač tuto rozmnoženinu rozmnožit (rozmnoženina B),

— přičemž rozmnoženina zhotovená uživatelem během stahování (rozmnoženin B) již není po uplynutí stanovené doby použitelná a

— jiní uživatelé nemohou rozmnoženinu (rozmnoženinu A) během tohoto období stahovat na vlastní počítač?

2) V případě kladné odpovědi na první otázku, brání článek 6 směrnice 2006/115 nebo jiné ustanovení unijního práva členským státům v tom, aby spojily použití omezení práva na půjčování obsaženého v článku 6 uvedené směrnice s podmínkou, aby rozmnoženina díla zpřístupněná zařízením (rozmnoženina A) byla uvedena do oběhu prvním prodejem této rozmnoženiny nebo jiným prvním převodem vlastnictví této rozmnoženiny v Evropské unii, nositelem práva nebo s jeho souhlasem ve smyslu čl. 4 odst. 2 směrnice 2001/29?

3) V případě záporné odpovědi na druhou otázku, stanoví článek 6 směrnice 2006/115 další požadavky na původ rozmnoženiny zpřístupněné zařízením (rozmnoženiny A), například požadavek, že tato rozmnoženina byla pořízena ze zákonného zdroje?

4) V případě kladné odpovědi na otázku 2, je třeba vykládat čl. 4 odst. 2 směrnice 2001/29 v tom smyslu, že výraz ‚první prodej nebo jiný převod vlastnictví‘ předmětu ve smyslu tohoto ustanovení zahrnuje rovněž zpřístupňování digitální rozmnoženiny autorským právem chráněných románů, povídek, biografii, cestopisů a knih pro děti a mládež za účelem užívání na neomezenou dobu, které se uskutečňuje online prostřednictvím stahování?“

19. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla Soudnímu dvoru doručena dne 17. dubna 2015. Písemná vyjádření předložily VOB, NUV, Lira a Pictoright, německá, řecká, francouzská, italská, lotyšská a portugalská vláda, vláda Spojeného království a Evropská komise. Na jednání, které se konalo dne 9. března 2016, byly zastoupeny VOB, NUV, Lira a Pictoright, česká, řecká a francouzská vláda, jakož i Komise.

Analýza

20. Předkládající soud pokládá čtyři předběžné otázky. První z nich má zásadní význam, jelikož se týká toho, zda se na půjčování elektronických knih vztahuje směrnice 2006/115. V případě záporné odpovědi na první otázku ztrácejí ostatní otázky opodstatnění. Ve své analýze se proto zaměřím na první otázku. Druhá, třetí a čtvrtá otázka se týkají podmínek, které musí elektronické knihy splňovat, aby mohly být případně půjčovány v rámci výjimky veřejného půjčování, tyto otázky posoudím společně a stručně.

K první předběžné otázce

Úvodní poznámky

21. Podstatou první předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda se musí čl. 1 odst. 1 směrnice 2006/115 ve spojení s čl. 2 odst. 1 písm. b) této směrnice vykládat v tom smyslu, že zpřístupňování elektronických knih veřejnosti veřejnými knihovnami na omezenou dobu spadá pod právo na půjčování zakotvené v tomto ustanovení.

22. V souladu s předmětem původního řízení vymezeného žalobou podanou VOB omezuje předkládající soud svou otázku na „romány, povídky, biografie, cestopisy a knihy pro děti a mládež“. Ačkoliv jsem ochoten připustit, aby otázka, kterou se v projednávané věci zabýváme, byla omezena v rámci různých kategorií předmětů chráněných právem na půjčování pouze na elektronické knihy⁶, považuji za problematické vymezit ji tak, jak to činí předkládající soud. Kategorie literárních děl, kterou předkládající soud rozlišuje, totiž nespočívá na žádném objektivním kritériu způsobitelném odůvodnit jejich odlišné právní zacházení. Řešení, které Soudní dvůr ve své odpovědi na předběžnou otázku zvolí, se tedy musí bez rozdílu použít na díla všech literárních žánrů, která existují ve formě elektronické knihy.

23. Podle mého názoru je nezbytné, aby výklad směrnice 2006/115 odpovídal potřebám moderní společnosti tím, že umožní sladění jednotlivých dotčených zájmů. Současně musí být tento výklad v souladu s mezinárodními závazky Evropské unie v oblasti autorského práva a sledovat logiku ostatních unijních aktů v oblasti autorského práva. Těmito jednotlivými otázkami se budu nyní zabývat.

K axiologickým základům, které si žádají výklad směrnice 2006/115 ve světle aktuálních výzev

24. Směrnice 2006/115 není novým normativním aktem. Ve skutečnosti se jedná o kodifikaci směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem⁷, která je jedním z dvou prvních aktů sekundárního práva v oblasti autorského práva⁸. Co se týče práva na půjčování, nebyla tato směrnice nikdy podstatně změněna, a to ani během přepracování směrnicí 2006/115, ani předtím. Platná ustanovení o právu na půjčování jsou tudíž v zásadě stejná jako ta, která byla přijata v roce 1992.

6 — Odlišné zacházení podle všeho umožňuje samotné znění článku 6 směrnice 2006/115, jehož odstavec 2 upravuje možnost nepoužít právo na půjčování na zvukové záznamy, filmy a počítačové programy s výhradou, že je zavedena odměna pro autory. Ostatně vzhledem k tomu, že zvukové záznamy (včetně audioknih) a videozáznamy jsou obvykle uloženy na hmotném nosiči, nepůsobí skutečnost, že jsou zahrnuty pod tuto formu práva na půjčování, potíže. Tak tomu ovšem zjevně není v případě elektronických knih, které jsou běžně rozšiřovány pouze stahováním.

7 — Úř. věst. 1992, L 346, s. 61; Zvl. vyd. 17/01, s. 120.

8 — Druhým aktem byla směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. května 1991 o právní ochraně počítačových programů (Úř. věst. 1991, L 122, s. 42; Zvl. vyd. 17/01, s. 114).

25. Podle mého soudu je nepopíratelné, že unijní zákonodárce v té době nezamýšlel zahrnout pod pojem půjčování podle směrnice 92/100 půjčování elektronických knih už jen proto, že obchodně využitelná technologie elektronických knih byla tehdy ve svých počátcích. Ostatně když Komise v důvodové zprávě k této směrnici výslovně vyloučila, že by se tato směrnice mohla použít na zpřístupnění děl veřejnosti formou elektronického stažení, odkázala výlučně na zvukové záznamy a videozáznamy⁹. O stahování knih zde nebyla ani zmínka.

26. Znamená to, že je třeba ustanovení směrnice 2006/115 i nyní stále vykládat způsobem, který vylučuje půjčování elektronických knih z pojmu půjčování ve smyslu této směrnice? Domnívám se, že nikoliv, a to ze tří skupin důvodů.

27. Zprv je dle mého názoru nezbytné vykládat právní akty způsobem, který zohledňuje technologický vývoj a vývoj trhu a chování, a nikoliv tyto akty příliš rigidním výkladem nechat ustrnout v minulosti¹⁰.

28. Mám za to, že takový výklad, který lze označit za „dynamický“ či „evolutivní“, je nezbytný zejména v oblastech silně ovlivněných technologickým pokrokem, jako je tomu v případě autorského práva. Tento pokrok je v současné době totiž tak rychlý, že snadno předstihne legislativní proces, což často vede ke zmaření pokusů tímto způsobem právní úpravu přizpůsobit a akty se stávají obsoletními již v okamžiku jejich přijetí nebo krátce poté. Samotná směrnice 2006/115 je toho názorným příkladem. Ustanovení směrnice o pronájmu, jejichž cílem bylo upravit trh s pronájmem kazet, CD a DVD, jsou dnes zastaralá, neboť pronájem zvukových záznamů nebo videozáznamů, alespoň co se týče evropského trhu, prakticky vymizel a přenechal místo zpřístupňování na internetu¹¹. Tento anachronismus právních norem ve vztahu k realitě je častým zdrojem výkladových potíží, nejistoty a mezer v právu. V takových případech může zajistit účinnost dotčené právní úpravy v reakci na rychlost technologického a hospodářského vývoje v tomto odvětví pouze odpovídající soudní výklad.

29. Takový přístup se zdá být v souladu i se záměry normotvůrce při přijímání právní úpravy Unie v oblasti autorského práva. V bodě 4 odůvodnění směrnice 2006/115 se totiž uvádí, že „[o]chrana podle práva autorského [...] se musí přizpůsobit novému hospodářskému vývoji [...]“. Stejně úsilí přizpůsobit se nové realitě technologického a hospodářského vývoje vyplývá z bodů 2, 5 a 8 odůvodnění směrnice 2001/29, která je i nadále hlavním aktem unijního práva v oblasti autorského práva. Jak jinak totiž zajistit toto přizpůsobení a „aktualizaci“ legislativněprávních ustanovení, než jejich adekvátním výkladem?

30. Půjčování elektronických knih je moderním ekvivalentem půjčování tištěných knih. Nesdílím argument, který byl uplatněn v rámci projednávané věci, podle něhož existuje zásadní rozdíl mezi elektronickou knihou a knihou tradiční, či mezi půjčováním elektronické a půjčováním tištěné knihy. Je zřejmé, že elektronická kniha jinak vypadá, v některých situacích může být pohodlnější (v jiných ale nikoliv) a je schopna určitých funkcí, které tištěná kniha nemá, jako hledání slov a překlady. Jde nicméně o vlastnosti druhotné a jejich význam je odvislý od subjektivních preferencí každého čtenáře.

9 — KOM(90) 586 v konečném znění, s. 33 až 35. Rovněž představitelé právní vědy, kteří se přikláněli k použití této směrnice na elektronické půjčování a pronájem, jej předpokládali nikoli pro knihy, ale pro zvukové záznamy a videozáznamy. Podle nich měl „elektronický“ pronájem spíše podobu jakéhosi „videa na žádost“ cestou televizního vysílání (viz Reinbothe, J., von Lewinsky, S., *The EC directive on rental and lending rights and on piracy*, London 1993, s. 41 a 42).

10 — Podobně Ústavu Spojených států z roku 1787 lze stále používat a některá ustanovení Magny Charty z roku 1215 mohou být i nadále součástí právního řádu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska právě proto, že jsou vykládány nikoliv tak, jak tomu bylo v dobách George Washingtona nebo Jana Bezzemka, ale způsobem, který je přizpůsoben moderní době.

11 — Tento jev zrychlené obsolescence dopadá i na právní vědu. Jeden z autorů uvedl: „Když se dívám na knihu napsanou [...] před 15 lety nazvanou ‚Internet a právo‘, mou pět let starou knihu o interaktivní televizi, ale i článek o uchovávání děl na internetu napsaný před 3 lety, s politováním konstatuji, nakolik jsou překonané“ (Markiewicz, R., „Internet i prawo autorskie – wykaz problemów i propozycje ich rozwiązań“, *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z prawa własności intelektualnej*, 2013/121, p. 5). Co pak můžeme říci o směrnici, která ve svém původním znění vznikla před 25 lety?

Nejinak je tomu v případě tvrzení, že hlavní výhoda spočívá v tom, že elektronické půjčování nevyžaduje, aby se čtenář dostavil do knihovny, protože k němu dochází na dálku. Docela dobře by tomu bylo možné odporovat s tím, že někteří lidé se raději do knihovny vypraví, aby měli kontakt s lidmi.

31. Rozhodující je podle mého názoru právě objektivní prvek: uživatel, který si v knihovně vypůjčí knihu, ať už tradiční nebo elektronickou, se chce seznámit s obsahem této knihy, aniž by chtěl mít vlastní exemplář. Z tohoto hlediska se tedy tištěná a elektronická kniha ani podmínky jejich půjčování zásadně neodlišují.

32. Výklad směrnice 2006/115 tedy musí tuto realitu zohlednit tak, že sladí právní rámec půjčování elektronických knih s právním rámcem půjčování knih tradičních.

33. Zadruhé hlavním cílem autorského práva je ochrana zájmů autora. Není přitom náhodou, že v původním řízení organizace zastupující zájmy autorů, a sice Lira a Pictoright, vystupují jako vedlejší účastníci na podporu závěrů VOB. Může se to zdát paradoxní, ale vyplývá to z logiky trhu, která v současné době v oblasti půjčování elektronických knih panuje.

34. Takový trh totiž existuje, knihovny skutečně knihy v elektronické podobě půjčují. Avšak vzhledem k tomu, že se má za to, že pojem půjčování ve smyslu směrnice 2006/115 tuto formu půjčování nezahrnuje, nemůže elektronickému půjčování svědčit výjimka pro veřejné půjčování podle čl. 6 odst. 1 této směrnice. Půjčování elektronických knih je proto řešeno cestou licenčních smluv uzavíraných mezi knihovnami a vydavateli. Vydavatelé knihovnám poskytnou, za cenu speciálně dojednanou za tímto účelem, elektronické knihy, které jsou tyto knihovny následně oprávněny půjčovat uživatelům. Jak tvrdí Lira a Pictoright, tyto smluvní vztahy jsou výhodné zejména pro vydavatele a další zprostředkovatele obchodu s elektronickými knihami, zatímco autoři zůstávají bez přiměřené odměny.

35. Pokud by se naproti tomu mělo za to, že elektronické půjčování spadá pod směrnici 2006/115, a tedy pod výjimku podle jejího čl. 6 odst. 1, pobírali by autoři z tohoto titulu v souladu s požadavkem zakotveným v tomto ustanovení vedle odměny z prodeje knih odměnu, která by byla nezávislá na smlouvách uzavřených s vydavateli.

36. Výklad směrnice 2006/115, podle kterého elektronické půjčování spadá pod pojem „půjčování“, by nejen nepoškozoval zájmy autorů, ale naopak by jim umožnil lépe chránit jejich zájmy než současná situace, která se řídí pouze zákony trhu.

37. Konečně zatřetí k výkladu směrnice 2006/115, který zohledňuje technologický vývoj, mě vedou úvahy, které jsem zmínil v úvodní části tohoto stanoviska. Knihovny vždy půjčovaly knihy, aniž by byly povinny žádat o svolení. Některé knihovny si ani nemusely vlastní exemplář knihy koupit, neboť jim svědčí právo povinného výtisku. To lze vysvětlit tím, že se kniha nepovažuje za běžné zboží a literární tvorba za pouhou hospodářskou činnost. Význam knih pro zachování a přístup ke kultuře a vědění vždy převážil nad úvahami čistě ekonomické povahy.

38. Nyní, v době digitalizace, musí mít knihovny možnost i nadále plnit stejnou úlohu zachování a šíření kultury, která jim příslušela v době, kdy kniha existovala pouze v tištěné podobě. Tak tomu však nutně není v prostředí, které je ovládáno pouze zákony trhu. Knihovny, zejména knihovny veřejné, vždy nemají finanční prostředky na to, aby si obstaraly, za vysokou cenu požadovanou vydavateli, elektronické knihy s právem je půjčovat. To se týká konkrétně knihoven působících v znevýhodněných prostředích, tedy tam, kde je jejich role nejdůležitější. Dále se vydavatelé a zprostředkovatelé obchodu s elektronickými knihami často zdráhají uzavírat s knihovnami smlouvy, které knihovnám umožňují elektronické půjčování. Obávají se totiž toho, že by takové půjčování poškodilo jejich zájmy v důsledku poklesu prodeje anebo proto, že by nemohli dále rozvíjet své vlastní obchodní modely zpřístupňování na omezenou dobu. Proto buď smluvní cestou omezují možnosti elektronického půjčování knihovnami, například stanovením maximálního počtu půjčení nebo

stanovením období po vydání knihy, během kterého půjčování není možné, nebo takové smluvní vztahy s knihovnami odmítají¹².

39. Bez možnosti využít výjimku z výlučného práva na půjčování tak knihovnám hrozí, že v digitálním prostředí nebudou moci dále plnit úlohu, která jim ve světě tištěné knihy vždy náležela.

40. Z výše uvedených důvodů zastávám názor, že je třeba se při výkladu pojmu „půjčování“ ve smyslu směrnice 2006/115 nikoliv omezit na to, jaký asi byl úmysl unijního zákonodárce v okamžiku původního přijetí této směrnice (tedy směrnice 92/100), ale definici tohoto pojmu přizpůsobit vývoji technologií a trhu, k němuž od té doby došlo. Nyní je nutno posoudit, zda takový výklad skutečně vyplývá ze znění ustanovení samotné směrnice 2006/115 a zda je soudržný s dalšími unijními předpisy v oblasti autorského práva, jakož i s mezinárodními závazky Unie.

K relevantnosti navrhovaného výkladu z hlediska platné právní úpravy

– Znění a systematika směrnice 2006/115

41. Pro účely posouzení, zda navrhovaný výklad vyplývá ze znění a systematiky směrnice 2006/115, je třeba zaprvé vzít v úvahu účel výlučného práva na půjčování a účel výjimky z tohoto práva pro veřejné půjčování. Co se týče výlučného práva na půjčování, jeho cílem je zaručit autorům adekvátní odměnu za tuto formu využití jejich děl. Vzhledem k tomu, že je využívání elektronických knih formou půjčování realitou, považuji za zcela konzistentní zahrnout tuto formu půjčování do oblasti působnosti uvedeného výlučného práva.

42. Pokud jde o účel výjimky pro veřejné půjčování, již jsem uvedl argumenty, které podle mého názoru svědčí ve prospěch možnosti veřejných knihoven využívat této výjimky pro půjčování elektronických knih¹³.

43. Zadruhé je namístě položit si otázku, zda znění směrnice 2006/115 umožňuje vykládat její ustanovení týkající se půjčování tak, že zahrnují půjčování elektronických knih. Připomínám, že čl. 1 odst. 1 této směrnice stanoví, že „členské státy [stanoví] [...] právo udělit svolení nebo zakázat [...] půjčování *originálů* děl a jejich *rozmnoženin* chráněných autorským právem [...]“¹⁴. Bylo by tak možné tvrdit, že zmínka o originálech a rozmnoženinách omezuje právo na půjčování na díla zachycená na hmotném nosiči, s nímž jsou půjčovány. To by vylučovalo elektronické knihy, které jsou zpravidla zpřístupňovány stahováním, tedy bez vazby na hmotný nosič¹⁵. Nedomnívám se však, že by takový výklad byl správný.

44. Podle mého názoru nelze za rozmnoženinu ve smyslu posuzovaného ustanovení považovat výlučně hmotný exemplář díla. Rozmnoženina je totiž pouze výsledek aktu rozmnožování. Dílo existuje jen ve formě originálu a jeho rozmnoženin, které jsou výsledkem rozmnožování originálu. Je-li tradiční rozmnoženina, v případě knihy rozmnoženina v tištěné podobě, nutně zachycena na hmotném nosiči,

12 — Více informací k fungování elektronického půjčování lze najít ve zprávě Mount, D., pro Taalunie, Bibnet and Bibliotheek.nl, *A Review of Public Library E-Lending Models*, prosinec 2014 (<http://stichting.bibliotheek.nl>), citovaná sdruženími Lira a Pictoright v jejich písemných vyjádřeních. Viz také The European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (Evropský úřad knihovních, informačních a dokumentačních center) (EBLIDA) Position Paper *The Right to E-read*, květen 2014, www.eblida.org; Davies, Ph., op.cit.; Dusollier, S., op.cit.; Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (IFLA), IFLA 2014 eLending Background Paper, www.ifla.org; Fischman Afori, O., „The Battle Over Public E-Libraries: Taking Stock and Moving Ahead“, *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2013, s. 392; Matulionyte, R., op.cit.; O'Brien, D. R., Gasser, U., Palfrey, J., E-books in Libraries, A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries, *Berkman Center Research Publication* no. 2012-15 (týká se amerického trhu).

13 — Viz zejména body 33 až 39 tohoto stanoviska.

14 — Zdůrazněno autorem tohoto stanoviska.

15 — Tímto nosičem je vlastně server subjektu, který elektronickou knihu zpřístupňuje, dále počítač nebo jiné digitální zařízení uživatele. Vazba na hmotný nosič je tak během přenosu narušena.

u digitální rozmnoženiny je tomu jinak. Není ostatně bez zajímavosti, že francouzské znění návrhu směrnice 92/100 nepoužívalo pojem „rozmnoženina“ („copie“), ale právě pojem „reprodukce“ („reproduction“)¹⁶. Tvrdit, že reprodukce díla nespočívá ve vytvoření rozmnoženiny, by bylo v rozporu s logikou autorského práva.

45. Také si nemyslím, že skutečnost, že čl. 2 odst. 1 písm. b) směrnice 2006/115 používá výraz „půjčování“ [ve francouzské verzi „půjčování předmětů“] brání výkladu této směrnice, který zahrnuje půjčování elektronických knih. Dodatek „předmětů“ se neobjevuje ve všech jazykových verzích. Většina jazykových verzí se naopak omezuje na slovo „půjčování“¹⁷. Kromě toho směrnice 2006/115 používá výraz „předměty“ k označení souhrnu předmětů práva na půjčování a pronájem uvedených v čl. 3 odst. 1 směrnice¹⁸. Tento výraz tudíž nemá vlastní význam odlišný od významu, který – co se týče děl – nesou výrazy „originál“ a „rozmnoženiny“.

46. Zatřetí k argumentu francouzské vlády, podle kterého zásada restriktivního výkladu výjimek brání rozšíření působnosti pojmu „půjčování“ na půjčování elektronických knih, je třeba uvést, že se v daném případě jedná nikoliv o výklad výjimky, ale výklad pravidla, a sice rozsahu práva na půjčování podle čl. 1 odst. 1 směrnice 2006/115.

47. Navíc, co se týče výjimky podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115, je třeba připomenout, že i když je nutné vykládat výjimky z autorských práv restriktivně, musí takový výklad umožnit zachování užitečného účinku výjimky a být v souladu s jejím účelem¹⁹. Příliš restriktivní výklad pojmu půjčování by přitom narušil užitečný účinek a účel uvedené výjimky ve vztahu k půjčování elektronických knih.

48. Z výše uvedených důvodů se domnívám, že výklad pojmu půjčování, který zahrnuje půjčování elektronických knih, není v rozporu s účelem ani zněním směrnice 2006/115.

– K soudržnosti v systému autorského práva v unijním právu

49. V rámci projednávané věci NUV, jakož i německá a francouzská vláda zdůraznily, že rozšíření působnosti pojmu „půjčování“ ve smyslu směrnice 2006/115 na půjčování elektronických knih by bylo neslučitelné s jinými předpisy unijního práva, především se směrnicí 2001/29. Zaprvé by se dle jejich názoru jednalo o terminologickou nesoudržnost, jelikož některé výrazy, například „rozmnoženina“ a „předmět“, jsou použity ve významu, který je neslučitelný s myšlenkou elektronického půjčování. Zadruhé takový extenzivní výklad pojmu půjčování by byl podle nich v rozporu s právem na sdělování veřejnosti a právem na zpřístupnění veřejnosti, které jsou zakotveny v článku 3 směrnice 2001/29. Podle tohoto argumentu spadá půjčování elektronických knih pod právo na zpřístupnění veřejnosti, které nepřipouští výjimku obdobné té, kterou stanoví čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115. Podřazení elektronického půjčování pod směrnici 2006/115 a použití této výjimky by tudíž znamenalo porušení článku 3 směrnice 2001/29.

16 — COM(90) 586 final (Úř. věst. 1990, C 53, s. 35). Takové posouzení podporuje rovněž německá verze směrnice 2006/115, které používá výraz „Vervielfältigungsstück“ evokující akt rozmnožování („Vervielfältigung“ – viz německá verze směrnice 2001/29, článek 2). V tomto smyslu viz také Gautrat, Ph., „Prêt public et droit de location: l'art et la manière“, RTD Com., 2008, s. 752 (bod 16).

17 — Viz například jazykovou verzi německou, polskou a anglickou.

18 — Tedy originálů a rozmnoženin děl, záznamů výkonu, zvukových záznamů a filmů.

19 — Viz zejména rozsudky ze dne 4. října 2011, Football Association Premier League a další (C-403/08 a C-429/08, EU:C:2011:631, bod 163), a ze dne 3. září 2014, Deckmyn a Vrijheidsfonds (C-201/13, EU:C:2014:2132, bod 23).

50. K prvnímu argumentu musím podotknout, že pokud by se měla zásada naprosté terminologické soudržnosti použít v rámci unijního autorského práva bezpodmínečně, bylo by třeba přijmout definici některých pojmů, například pojmu „rozmnoženina“, „prodej“ a „rozšiřování“, které podal Soudní dvůr v rozsudku *UsedSoft*²⁰. Tento rozsudek velkého senátu, který se týká výkladu směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/24/ES ze dne 23. dubna 2009 o právní ochraně počítačových programů²¹, je k dnešnímu dni jediným rozsudkem, v němž Soudní dvůr vyložil některé pojmy autorského práva v kontextu digitálního prostředí.

51. Soudní dvůr přitom na základě ustanovení užívajících v zásadě stejnou terminologii jako směrnice 2001/29²² rozhodl, že předmětem stažení z internetu je skutečně *rozmnoženina* díla, v daném případě počítačový program²³, a že toto stažení, spojené s uživatelskou licencí na neomezené období, je *prodejem* dotčené rozmnoženiny, a vede tak k vyčerpání práva na její rozšiřování²⁴.

52. Při důsledném použití zásady terminologické soudržnosti by měl být výraz „rozmnoženina“, který používá směrnice 2001/29 i směrnice 2006/115, vykládán tak, že zahrnuje digitální kopie bez hmotného nosiče. Tatáž zásada by nadto umožnila jednoduchým způsobem vyřešit problém, který je předmětem rozsáhlé diskuse v právní vědě a který se vyskytuje i v projednávané věci, a sice problém vyčerpání práva na rozšiřování v důsledku prodeje stažením. Pokud je totiž čl. 4 odst. 2 směrnice 2001/29 formulován v podstatě stejně jako čl. 4 odst. 2 směrnice 2009/24, měl by být tudíž v zásadě vykládán totožným způsobem.

53. Pokud by se naproti tomu mělo za to, že stejné výrazy lze v rámci směrnice 2001/29 vykládat odlišně od toho, jak je vyložil Soudní dvůr v rozsudku *UsedSoft* v rámci směrnice 2009/24, není mi zřejmé, z jakého důvodu by pak nemohla stejná „terminologická autonomie“ převážet ve vztahu mezi směrnicí 2001/29 a směrnicí 2006/115²⁵.

54. Dále musím dodat, že rozsudek *Art & Allposters International*²⁶ podle mého názoru nijak nezpochybňuje ani neomezuje závěry vyplývající z rozsudku *UsedSoft*. Prvně uvedený rozsudek se totiž týkal přenosu díla s použitím chemického, nikoliv digitálního postupu přímo z hmotného nosiče (papír) na jiný hmotný nosič (plátno). Právě s ohledem na tyto okolnosti Soudní dvůr v tomto rozsudku rozhodl, že zakotvením práva na rozšiřování chtěl unijní zákonodárce poskytnout autorům kontrolu nad prvním uvedením na trh v Unii pro *každý* hmotný předmět, jehož součástí je dílo²⁷, zatímco výsledkem nahrazení nosiče je vznik nového (hmotného) předmětu²⁸, a nelze tedy hovořit o vyčerpání uvedeného práva na rozšiřování²⁹. Naopak nic v této věci se netýkalo otázky, zda může dojít k vyčerpání tohoto práva v důsledku převodu vlastnictví k digitální rozmnoženině díla.

20 — Rozsudek ze dne 3. července 2012 (C-128/11, EU:C:2012:407).

21 — Úř. věst. 2009, L 111, s. 16.

22 — Především v případě výrazů „rozmnoženina“, „rozmnožování“ a „prodej“.

23 — Rozsudek ze dne 3. července 2012, *UsedSoft* (C-128/11, EU:C:2012:407, zejména body 35, 37 a 47).

24 — Rozsudek ze dne 3. července 2012, *UsedSoft* (C-128/11, EU:C:2012:407, body 47 a 48).

25 — Mám za to, že toto tvrzení není vyvráceno nedávným rozsudkem ze dne 31. května 2016, *Reha Training* (C-117/15, EU:C:2016:379). V této věci byl Soudní dvůr vyzván, aby se vyslovil k rozdílnému výkladu ve své judikatuře pojmu „sdělování veřejnosti“ v rámci směrnice 2001/29 a v rámci směrnice 2006/115. Soudní dvůr, který převzal formulaci z předchozího rozsudku, rozhodl tak, že pojmy používané v obou směrnicích musí mít stejný význam, nevyjádřil-li unijní normotvůrce v konkrétním legislativním kontextu odlišnou vůli (bod 28). Mám však za to, že skutečnost, že pojem „sdělování veřejnosti“ musí být vykládán stejně v rámci obou směrnic, není nijak zpochybněna. Ze shrnutí předchozí judikatury obsažené v bodech 35 až 52 rozsudku *Reha Training* nijak nevyplývá nesoudržnost výkladu tohoto pojmu. Naproti tomu pokud jde o pojem „rozmnoženina“, normotvůrce v bodě 29 odůvodnění směrnice 2001/29 jasně uvedl, že konkrétní kontext, ve kterém je tento pojem používán v této směrnici, a sice v kontextu práva na rozšiřování, k jehož vyčerpání nemůže dojít rozšiřováním on-line. Takové omezení pojmu „rozmnoženina“, který podle mého názoru zahrnuje digitální kopie (viz bod 44 tohoto stanoviska), není nezbytné ve vztahu k právu na půjčování upravené směrnicí 2006/115, jelikož toto právo se nemůže v žádném případě vyčerpat bez ohledu na definici pojmu „rozmnoženina“.

26 — Rozsudek ze dne 22. ledna 2015 (C-419/13, EU:C:2015:27).

27 — Rozsudek ze dne 22. ledna 2015, *Art & Allposters International* (C-419/13, EU:C:2015:27, bod 37).

28 — Rozsudek ze dne 22. ledna 2015, *Art & Allposters International* (C-419/13, EU:C:2015:27, bod 43).

29 — Rozsudek ze dne 22. ledna 2015, *Art & Allposters International* (C-419/13, EU:C:2015:27, bod 49 a výrok).

55. Pokud jde o druhý argument uvedený v bodě 49 výše, vycházející z práva na sdělování veřejnosti a práva na zpřístupnění veřejnosti, postačuje uvést, že směrnice 92/100 předcházela směrnici 2001/29 a že směrnicí 2001/29 nejsou, v souladu s bodem 20 jejího odůvodnění a v souladu s čl. 1 odst. 2 písm. b) této směrnice, dotčena a nijak ovlivněna platná ustanovení unijního práva týkající se, mimo jiné, práva na půjčování upraveného ve směrnici 92/100 (kodifikované jako směrnice 2006/115). Posledně uvedená směrnice tak představuje ve vztahu ke směrnici 2001/29 *lex specialis*. Stejný argument byl ostatně vznesen i ve věci, v níž byl vydán rozsudek *UsedSoft*, a Soudní dvůr na něj odpověděl obdobně³⁰. Proto pokud bude půjčování elektronických knih kvalifikováno jako „půjčování“ ve smyslu směrnice 2006/115, nebude to v rozporu s čl. 3 směrnice 2001/29.

56. Dále bylo tvrzeno, že půjčování elektronických knih předpokládá, vedle samotného aktu půjčování, i úkony rozmnožování, jak ze strany knihovny, tak ze strany uživatele, což by mohlo zasáhnout do výlučného práva autorů udělit svolení nebo zakázat takové rozmnožování, které je zakotveno v čl. 2 směrnice 2001/29.

57. Nicméně rozmnožování uskutečněné knihovnami je podle mého názoru pokryto výjimkou z práva na rozmnožování podle čl. 5 odst. 2 písm. c) směrnice 2001/29, vykládaného ve světle rozsudku Soudního dvora označovaného *Technische Universität Darmstadt*³¹. Uvedené ustanovení upravuje výjimku z práva na rozmnožování pro „zvláštní úkon[y] rozmnožování uskutečněn[é] veřejně přístupnými knihovnami [...], které nesledují [...] hospodářský nebo komerční prospěch“. Ve výše zmíněném rozsudku Soudní dvůr rozhodl, že tuto výjimku lze použít, aby mohly knihovny uskutečňovat úkony sdělování veřejnosti na základě jiné výjimky, stanovené v čl. 5 odst. 3 písm. n) směrnice 2001/29³². Obdobně by se výjimka podle čl. 5 odst. 2 písm. c) této směrnice měla uplatnit, aby měly knihovny možnost využít výjimky z práva na půjčování podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115.

58. Pokud jde o rozmnožování, které uskutečňuje uživatel na svém počítači nebo na jakémkoliv jiném zařízení pro četbu elektronických knih při stažení knihy půjčené v knihovně, mám za to, že je pokryto povinnou výjimkou podle čl. 5 odst. 1 směrnice 2001/29. Toto rozmnožování je totiž dočasné, neboť rozmnoženina uskutečněná na zařízení uživatele je automaticky smazána nebo deaktivována po uplynutí doby výpůjčky. Dále se jedná o rozmnožení příležitostné a tvoří nedílnou součást technologického postupu, a to stažení. Konečně výhradním účelem rozmnožení je umožnit oprávněné užití díla, tedy užití v rámci elektronického půjčení a toto rozmnožení nemá žádný samostatný hospodářský význam. Takové rozmnožování tedy splňuje podmínky uvedené v čl. 5 odst. 1 směrnice 2001/29 tak, jak jej vyložil v judikatuře Soudní dvůr³³.

59. Konečně byl v projednávané věci vznesen – a to zejména francouzskou vládou – argument, podle kterého odlišné zacházení s knihami na hmotném nosiči a knihami rozšiřovanými stahováním z hlediska daně z přidané hodnoty, které Soudní dvůr připustil v rozsudcích *Komise v. Francie*³⁴ a *Komise v. Lucembursko*³⁵ svědčí o tom, že tyto dvě podoby knih nejsou rovnocenné. Musím nicméně předně podotknout, že v projednávané věci se nejedná o to, zda jsou tištěné a elektronické knihy jako takové srovnatelné, ale o otázku, zda je půjčování elektronických knih rovnocenné půjčování tradičních knih. Jak jsem přitom uvedl v bodě 31 tohoto stanoviska, jsou obě formy půjčování, co se týče jejich základních a objektivně relevantních vlastností, z tohoto hlediska podle mého názoru rovnocenné.

30 — Rozsudek ze dne 3. července 2012, *UsedSoft* (C-128/11, EU:C:2012:407, bod 51).

31 — Rozsudek ze dne 11. září 2014, *Eugen Ulmer* (C- 117/13, EU:C:2014:2196).

32 — Rozsudek ze dne 11. září 2014, *Eugen Ulmer* (C- 117/13, EU:C:2014:2196, body 43 až 46).

33 — Viz rozsudek ze dne 4. října 2011, *Football Association Premier League a další* (C-403/08 a C-429/08, EU:C:2011:631, body 161 až 180), a rozsudek ze dne 5. června 2014, *Public Relations Consultants Association* (C-360/13, EU:C:2014:1195, body 22 až 52, a zejména body 29 až 33).

34 — Rozsudek ze dne 5. března 2015 (C-479/13, EU:C:2015:141).

35 — Rozsudek ze dne 5. března 2015 (C-502/13, EU:C:2015:143).

60. Dále je dlužno poznamenat, že řešení, k němuž dospěl Soudní dvůr v těchto dvou rozsudcích, se zakládá na znění ustanovení unijního práva v oblasti daně z přidané hodnoty (DPH), která vzhledem k tomu, že považují plnění poskytnutá digitální cestou za služby, neumožňují použití snížené sazby DPH na knihy bez hmotného nosiče. Půjčování, ať se týká elektronické knihy nebo knihy tištěné, je přitom vždy službou. Zmíněné rozlišení vyplývající z judikatury se proto nepoužije.

61. Takové rozlišování mezi tištěnými knihami a knihami elektronickými ostatně nastoluje z hlediska zdanění závažné otázky ohledně jeho souladu se zásadou neutrality, která je v daňové oblasti vyjádřením zásady rovnosti³⁶. Je třeba uvést, že Komise v nedávné době zveřejnila akční plán v oblasti DPH, ve kterém se výslovně předpokládá uvedení sazby DPH použitelné na knihy a periodický tisk v digitální podobě do souladu se sazbou DPH pro knihy tištěné³⁷. Tento přístup potvrzuje názor Komise, zastávaný rovněž v rámci projednávané věci, podle něhož jsou elektronické knihy a tištěné knihy v zásadě rovnocenné.

62. Na základě výše uvedených úvah dospívám k závěru, že výklad pojmu „půjčování“ ve smyslu čl. 1 odst. 1 směrnice 2006/115, který zahrnuje půjčování elektronických knih a umožňuje tak použití výjimky z práva na půjčování podle čl. 6 odst. 1 této směrnice, není nijak neslučitelný nebo nesoudržný s ustanoveními unijního práva v oblasti autorského práva.

– K souladu s mezinárodními závazky

63. Unie je smluvní stranou několika mezinárodních smluv v oblasti autorského práva, zejména smlouvy Světové organizace duševního vlastnictví o autorském právu (WCT) přijaté v Ženevě dne 20. prosince 1996³⁸. Akty sekundárního práva musí být tedy v souladu s touto smlouvou a rovněž v souladu s ní vykládány³⁹. Je proto nutné ověřit, zda výklad pojmu „půjčování“ ve smyslu čl. 1 odst. 1 směrnice 2006/115, který zahrnuje půjčování elektronických knih, může být v souladu se smlouvou o autorském právu.

64. Tato smlouva neobsahuje ustanovení týkající se práva na půjčování. Ve svém článku 7 upravuje toliko právo na obchodní pronájem, tedy pronájem uskutečňovaný za úplat, počítačových programů, filmových děl a děl obsažených na zvukových záznamech⁴⁰. Veřejného půjčování ani elektronických knih se toto ustanovení nedotýká.

65. Na půjčování, v každém případě na půjčování elektronických knih, se smlouva o autorském právu nicméně vztahuje, a to proto, že je specifickou formou využívání práva na sdělování veřejnosti, zakotveného v článku 8 této smlouvy⁴¹. Toto právo je v zásadě provedeno do unijního práva článkem 3 směrnice 2001/29. Směrnice 2006/115 představuje ovšem ve vztahu ke směrnici 2001/29, včetně jejího článku 3, *lex specialis*⁴².

36 — Viz žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná polským Ústavním soudem ve věci Rzecznik Praw Obywatelskich (C-390/15), v současné době projednávaná Soudním dvorem.

37 — Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru o akčním plánu v oblasti DPH ze dne 7. dubna 2016, Směrem k jednotné oblasti DPH v EU – Čas přijmout rozhodnutí [COM(2016) 148 final, s. 12].

38 — Smlouva byla schválena jménem Evropského společenství rozhodnutím Rady 2000/278/ES ze dne 16. března 2000 (Úř. věst. 2000, L 89, s. 6; Zvl. vyd. 03/13, s. 4).

39 — V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 22. ledna 2015, Art & Allposters International (C-419/13, EU:C:2015:27, bod 38 a citovaná judikatura).

40 — Viz čl. 7 odst. 1 smlouvy o autorském právu.

41 — Podle tohoto článku „[...] autoři literárních a uměleckých děl [mají] výlučné právo udílet svolení k jakémukoli sdělování svých děl veřejnosti po drátě nebo bezdrátovými prostředky, včetně zpřístupňování svých děl veřejnosti takovým způsobem, že každý může mít přístup k těmto dílům na místě a v čase podle své individuální volby“.

42 — Viz bod 55 tohoto stanoviska.

66. Smlouva o právu autorském přitom v článku 10 odst. 1 upravuje možnost smluvních stran stanovit omezení nebo výjimky z práv, které zakotvuje, za podmínky, že se jedná o „určit[é] zvláštní[...] případ[y], které nejsou v rozporu s obvyklým využíváním díla a nezpůsobují neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora“. Tyto podmínky jsou souhrnně označovány jako „třístupňový test“. Mám za to, že výjimka veřejného půjčování podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115, tyto tři podmínky, co se týče půjčování elektronických knih, splňuje.

67. Zaprvé, co se týče podmínky, podle níž se výjimka vztahuje na určité zvláštní případy, je třeba poukázat na to, že se výjimka pro veřejné půjčování omezuje na dva aspekty. Jednak se netýká všech forem sdělování veřejnosti, ale pouze jedné jeho specifické formy, půjčování, tedy zpřístupňování na omezenou dobu. Dále tato výjimka svědčí pouze zařízením (knihovnám) pro veřejnost, kterým z půjčování neplyne zisk. Výjimka veřejného půjčování mimoto sleduje legitimní cíl ve veřejném zájmu, kterým je v nejširším slova smyslu všeobecný přístup ke kultuře.

68. Zadruhé, pokud jde o podmínku, podle které nesmí dojít k rozporu s obvyklým využíváním díla, bylo tvrzeno, zejména NUV v jeho vyjádření⁴³, že půjčování elektronických knih formou elektronického stažení, na rozdíl od tradičního půjčování tištěných knih, se natolik blíží obvyklým formám rozšiřování těchto knih, že brání obvyklému využívání autorských práv, neboť příliš snadno nahrazuje nabytí knihy na trhu. To je podle NUV dáno především tím, že elektronické půjčování nevyžaduje, aby se uživatel fyzicky přemístil do knihovny, čímž se elektronické půjčování podobá nabytí na internetu, a dále tím, že elektronická kniha vypůjčená v knihovně, jejíž stav se s užíváním nezhoršuje, vykazuje stejný aspekt jako kniha koupená, tedy je stále „nová“. Navíc možnost rozmnožovat elektronické knihy, aniž by ztrácely na kvalitě, podle NUV zvyšuje riziko, že užívání překročí meze toho, co je v rámci půjčování dovoleno.

69. Tyto argumenty ovšem nezohledňují další charakteristické znaky půjčování elektronické knihy, které je odlišují od nabytí. Předně je půjčení omezeno v čase, umožňuje tedy pouze seznámit se s obsahem knihy a neumožňuje uchování rozmnoženiny. Dále vzhledem k tomu, že možnosti tohoto půjčování jsou omezeny množstvím exemplářů (či digitálních kopií), které má knihovna k dispozici, nemá uživatel jistotu, že si předmětnou elektronickou knihu bude moci půjčit. Konečně řada studií prokazuje, že půjčování knih, ať již tradičních nebo elektronických, nesnižuje objem jejich prodeje, ba naopak, umožňuje tento objem zvýšit, neboť rozvíjí návyk čtení knih⁴⁴.

70. Pouhá skutečnost, že někteří obchodníci s elektronickými knihami vyvinuli obchodní modely blížící se elektronickému pronájmu, nemůže být sama o sobě překážkou pro použití výjimky veřejného půjčování na elektronické knihy. Tato výjimka totiž sleduje legitimní cíl veřejného zájmu, který nelze omezit na oblasti nepokryté hospodářskou činností. Jinak by bylo možno jakékoliv půjčování vytěsnit obchodním pronájmem, ať už jde o hmotné nebo nehmotné statky, v důsledku čehož by předmětná výjimka pozbyla veškerý užitečný účinek.

71. Skutečnost, že vydavatelé a zprostředkovatelé knihovnám nabízejí licence na elektronické půjčování nebo vytvářejí vlastní modely pronájmu, který je pojmán jako zpřístupnění na omezenou dobu, naopak ukazuje, že elektronické půjčování jako takové, na rozdíl od toho, co se občas tvrdí, není na újmu využívání autorských práv.

72. Pokud jde o rizika spojená s půjčováním elektronických knih, je nutno podotknout, že je lze podstatným způsobem omezit dnes již všeobecně užívanými prostředky technologické ochrany, jako je automatická deaktivace rozmnoženiny po uplynutí výpůjční doby, nemožnost knihu vytisknout či blokáce dalších rozmnoženin.

43 — Viz také Matulionyte, R., op.cit.

44 — Dusollier, S., op.cit.; EBLIDA, op.cit., s. 13 a citované doukmenty, a Matulionyte, R., op.cit., a citované dokumenty.

73. V konečném důsledku bude každopádně na členských státech, aby v případě, že chtějí zavést výjimku pro veřejné půjčování elektronických knih, upravily pravidla pro tuto výjimku tak, aby byla tato forma půjčování skutečně funkčním ekvivalentem tradičního půjčování a nebyla v rozporu s obvyklým využíváním autorských práv. Toho by bylo možno dosáhnout s využitím řešení, jakým je model „one copy one user“ dotčený ve věci v původním řízení, nebo povinné užívání technologických prostředků ochrany.

74. Konečně zatřetí, podle poslední podmínky, nesmí výjimka způsobit neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora. Tyto zájmy, pokud jde o využívání majetkových autorských práv, jsou převážně hospodářského rázu. V prostředí, které se řídí výhradně zákony trhu, závisí schopnost autorů hájit své zájmy zejména na tom, nakolik jsou s to vyjednávat s vydavateli. Někteří jsou zajisté schopni domoci se uspokojivých podmínek, jiní však nikoliv, o čemž svědčí postoj organizací Lira a Pictoright v projednávané věci. Článek 6 odst. 1 směrnice 2006/115 přitom stanoví pro případ zavedení výjimky pro veřejné půjčování odměnu pro autory. Vzhledem k tomu, že je tato odměna nezávislá na vyjednávání mezi autorem a vydavatelem, nejenže umožňuje ochranu oprávněných zájmů autora, ale mohla by být pro ně i výhodnější.

75. Článek 8 smlouvy o autorském právu ve spojení s článkem 10 této smlouvy tedy podle mého názoru nebrání tomu, aby byl pojem půjčování ve smyslu čl. 1 odst. 1 směrnice 2006/115 vykládán tak, že zahrnuje půjčování elektronických knih.

76. Ještě by bylo možno namítnout, že výrazy „originál“ a „rozmnoženina“ [ve francouzské verzi „copie“] obsažené ve směrnici 2006/115 je třeba chápat stejným způsobem jako výrazy „originál“ a „rozmnoženina“ [ve francouzské verzi „exemplaire“], které jsou použity v článcích 6 a 7 smlouvy o právu autorském. Podle dohodnutého prohlášení, připojeného k této smlouvě, týkajícího se těchto dvou článků, se totiž tyto výrazy „vztahují výlučně na trvalé rozmnoženiny, které lze uvádět do oběhu jako hmotné předměty“⁴⁵. To by z pojmu „půjčování originálů [...] a jejich rozmnoženin“ uvedeného ve směrnici 2006/115 vylučovalo půjčování elektronických knih.

77. Tato ustanovení smlouvy o právu autorském se však týkají práva na rozšiřování (článek 6) a práva na obchodní pronájem jiných předmětů než knih (článek 7). Nedomnívám se proto, že by toto dohodnuté prohlášení, použité obdobně na směrnici 2006/115, mohlo bránit tomu, aby tyto analogické výrazy byly vykládány odlišným způsobem, pokud jde o formu využívání, na kterou se vztahuje článek 8 této smlouvy.

78. Nadto, pokud Soudní dvůr rozhodl v rozsudku UsedSoft⁴⁶ v souvislosti s právem na rozšiřování počítačových programů, na které se bezpochyby dané dohodnuté prohlášení vztahuje, že právo na rozšiřování a zásada jeho vyčerpání se použijí rovněž na prodej *stahováním*, tím spíše může platit to samé v případě půjčování, které nespadá pod právo na rozšiřování ani pod právo na pronájem.

Závěr k první předběžné otázce

79. Úvahy, které jsem výše rozvedl, lze shrnout následovně. Půjčování elektronických knih veřejnými knihovnami není plánem do budoucna, a už vůbec ne zbožným přáním. Právě naopak, je to skutečně existující jev. V důsledku restriktivního výkladu pojmu „práva na půjčování“, který v členských státech převažuje, však tento jev zcela podléhá zákonům trhu, na rozdíl od půjčování tradičních knih, na které se vztahuje právní úprava příznivá pro knihovny. Podle mého názoru je proto nutné výklad stávajícího legislativního rámce přizpůsobit tak, aby knihovnám umožnil využívat stejně příznivých podmínek v moderním digitálním prostředí. Takový výklad bude nejen ve veřejném zájmu na přístup k vědě

45 — Zdůrazněno autorem tohoto stanoviska.

46 — Rozsudek ze dne 3. července 2012 (C-128/11, EU:C:2012:407).

a kultuře, ale i v zájmu autorů. Současně tento výklad nebude nijak v rozporu se zněním a systematikou platných právních předpisů. Naopak pouze takový výklad těmto předpisům umožní plnit v celém rozsahu jejich úlohu, kterou jim určil normotvůrce, a sice přizpůsobit autorské právo realitě informační společnosti.

80. Navrhuji proto odpovědět na první předběžnou otázku, že čl. 1 odst. 1 směrnice 2006/115 ve spojení s čl. 2 odst. 1 písm. b) této směrnice je třeba vykládat v tom smyslu, že pod právo na půjčování zakotvené v tomto ustanovení spadá zpřístupňování elektronických knih veřejnosti knihovnami na omezenou dobu. Členské státy, které chtějí zavést výjimku podle článku 6 této směrnice týkající se půjčování elektronických knih, musí zajistit, aby podmínky tohoto půjčování nebyly v rozporu s obvyklým využíváním díla a nezpůsobovaly neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora.

Ke druhé až čtvrté předběžné otázce

81. Druhá až čtvrtá předběžná otázka, které je podle mého názoru třeba posoudit společně, se týkají případných požadavků na původ rozmnoženiny půjčované knihovnou, které by vnitrostátní zákonodárce mohl být oprávněn stanovit při zavedení výjimky z práva na půjčování podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115 pro půjčování elektronických knih. Podstatou těchto předběžných otázek předkládajícího soudu je, zda se toto ustanovení musí vykládat v tom smyslu, že vnitrostátní zákonodárce je oprávněn požadovat, aby rozmnoženina elektronické knihy půjčovaná knihovnou byla uvedena do oběhu prvním prodejem této rozmnoženiny nebo jiným prvním převodem vlastnictví této rozmnoženiny v Unii nositelem práva nebo s jeho souhlasem ve smyslu čl. 4 odst. 2 směrnice 2001/29. V případě kladné odpovědi se předkládající soud táže, zda zpřístupnění elektronické knihy veřejnosti je prvním prodejem nebo jiným převodem vlastnictví. Naproti tomu v případě záporné odpovědi k prvnímu bodu se předkládající soud dotazuje Soudního dvora na možnost zavést další požadavky, například ohledně oprávněného původu rozmnoženiny, která je předmětem půjčování.

82. Podle tvrzení samotného předkládajícího soudu, které je obsaženo v předkládacím rozhodnutí, tyto otázky souvisejí se zněním platných ustanovení nizozemského práva, která takový požadavek stanoví v rámci výjimky pro veřejné půjčování v případě tištěných knih. S odvoláním na čl. 4 odst. 2 směrnice 2001/29 tedy předkládající soud v projednávané věci vznáší otázku vyčerpání práv na rozšiřování. Mám však za to, že tento mechanismus vyčerpání práva nemá žádnou souvislost s právem na půjčování, které je předmětem projednávané věci.

83. Právo na půjčování tak, jak jej pojímá směrnice 2006/115, je totiž zcela nezávislé na vyčerpání práva na rozšiřování. Jednak podle čl. 1 odst. 2 této směrnice se práva na půjčování a pronájem nevyčerpají s vyčerpáním práva na rozšiřování. Jinými slovy k tomu, aby bylo možno rozmnoženinu díla volně půjčovat nebo pronajímat, nepostačuje si tuto rozmnoženinu koupit. Ještě je třeba odděleně nabýt právo na půjčování nebo pronájem, buď se souhlasem nositele práva, smluvní cestou, nebo na základě výjimky pro veřejné půjčování podle článku 6 směrnice 2006/115, je-li tento článek proveden do vnitrostátního práva.

84. Dále nabytí práva na půjčování a pronájem díla není ve směrnici 2006/115 nijak podmíněno vyčerpáním práva na rozšiřování. Právo na půjčování a pronájem se může týkat například děl, která nebyla určena k veřejnému zpřístupnění, jako rukopisy, disertační práce atd.

85. Jestliže k nabytí práva na půjčování nebo pronájem dochází se souhlasem autora, lze předpokládat, že jsou jeho zájmy dostatečně chráněny. Naproti tomu v případě, kdy právo na půjčování vyplývá z výjimky, mohlo by být její použití na díla, která nejsou určena ke zveřejnění, v rozporu s oprávněnými, a to nejen majetkovými, zájmy autora. Považuji proto za odůvodněné, aby členské

státy mohly v rámci výjimky podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115 požadovat, aby elektronické knihy, které jsou předmětem půjčování, byly předem zpřístupněny veřejnosti nositelem práva nebo s jeho souhlasem. Toto omezení samozřejmě nesmí být formulováno tak, aby zužovalo rozsah použití této výjimky, a to ani, pokud jde o formát, v jakém lze díla půjčovat.

86. Konečně, co se týče otázky zákonného původu rozmnoženiny díla, Soudní dvůr již ohledně výjimky pro soukromé rozmnožování podle čl. 5 odst. 2 písm. b) směrnice 2001/29 rozhodl, že tato výjimka neukládá nositelům autorských práv povinnost strpět porušování jejich práv, které může být spojeno s pořizováním soukromých rozmnoženin. Toto ustanovení tedy musí být vykládáno v tom smyslu, že se nevztahuje na případ, kdy jsou soukromé rozmnoženiny pořizeny z neoprávněného zdroje⁴⁷.

87. Mám za to, že stejný výklad musí obdobně převážít v případě výjimky z práva na půjčování podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115, pokud jde o elektronické knihy. To platí tím spíše, že této výjimky využívají zařízení, která jsou ve své většině zařízeními veřejnými, po nichž jsme oprávněni požadovat, aby věnovaly zvláštní pozornost dodržování zákona. Tuto otázku není, myslím, třeba dále rozvíjet.

88. Navrhuji proto odpovědět na druhou až čtvrtou předběžnou otázku tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice 2006/115 je třeba vykládat v tom smyslu, že nebrání tomu, aby členský stát, který zavedl výjimku podle tohoto ustanovení, požadoval, aby elektronické knihy, které jsou předmětem půjčování na základě uvedené výjimky, byly předtím zpřístupněny veřejnosti nositelem práv nebo s jeho souhlasem, a to za předpokladu, že toto omezení není formulováno tak, že by zužovalo rozsah použití této výjimky. Uvedené ustanovení je dále třeba vykládat tak, že se vztahuje výhradně na elektronické knihy pocházející z oprávněných zdrojů.

Závěry

89. S ohledem na všechna výše uvedené skutečnosti navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl otázky položené Rechtbank Den Haag (soud v Haagu, Nizozemsko):

- „1) Článek 1 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem ve spojení s čl. 2 odst. 1 písm. b) této směrnice je třeba vykládat v tom smyslu, že pod právo na půjčování zakotvené v tomto ustanovení spadá zpřístupňování elektronických knih veřejnosti knihovnami na omezenou dobu. Členské státy, které chtějí zavést výjimku podle článku 6 této směrnice týkající se půjčování elektronických knih, musí zajistit, aby podmínky tohoto půjčování nebyly v rozporu s obvyklým využíváním díla a nezpůsobovaly neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora.
- 2) Článek 6 odst. 1 směrnice 2006/115 je třeba vykládat v tom smyslu, že nebrání tomu, aby členský stát, který zavedl výjimku podle tohoto ustanovení, požadoval, aby elektronické knihy, které jsou předmětem půjčování na základě uvedené výjimky, byly předem zpřístupněny veřejnosti nositelem práv nebo s jeho souhlasem, a to za předpokladu, že toto omezení není formulováno tak, že by zužovalo rozsah této výjimky. Uvedené ustanovení je třeba vykládat tak, že se vztahuje výhradně na elektronické knihy pocházející z oprávněných zdrojů.“

47 — Rozsudek ze dne 10. dubna 2014, ACI Adam a další (C-435/12, EU:C:2014:254, body 31 a 41).